

RAKOUSKÉ PARLAMENTNÍ VOLBY 1971 Z POHLEDU ČESKOSLOVENSKA¹

Miroslav Šepták

1 Úvod

Politické strany požádaly rakouskou veřejnost, aby významně přispěla k rozuzlení rozehrané šachové partie. V neděli 10. října 1971 měla po pouhém roce a půl opětovně rozhodnout o obsazení Národní rady. Úřadující spolkový kancléř a předseda Socialistické strany Rakouska (Sozialistische Partei Österreichs, dále jen SPÖ) Bruno Kreisky pojal podzimní parlamentní volby jako plebiscit o menšinové socialistické vládě s tichou podporou Svobodné strany Rakouska (Freiheitliche Partei Österreichs, dále jen FPÖ). Naproti tomu opoziční lidovci (Österreichische Volkspartei, dále jen ÖVP) vstoupili do pomyslného předvolebního ringu s cílem vyhrát a vyměnit tak opoziční lavice za vládní křesla.

Dosavadní historické a politologické bádání věnuje předčasným parlamentním volbám v roce 1971 pozornost v souvislosti se sociálně demokratickým ziskem absolutní většiny mandátů v Národní radě. Tento přesvědčivý výsledek umožnil pokračování jednobarevné vlády SPÖ na čele s Bruno Kreiským. Odborná literatura vychází výlučně z dobového tisku a memoárů tehdejších směrodatných aktérů. Zaměřuje se na předvolební kampaň, obraz voleb v rozhlasovém vysílání nebo interpretaci výsledků voleb.² Zvolené téma proto ukrývá značný výzkumný potenciál. Jeden z možných úhlů pohledu představuje přiblížení podstatné události moderních dějin Rakouska optikou zahraničí, například očima Československa. Tajná diplomatická korespondence by

¹ Článek volně navazuje na studii ŠEPTÁK, Miroslav: *Rakouské parlamentní volby 1970 a Československo*. *Historica Olomucensia*. Sborník prací historických, 51, 2021, č. 61, s. 230–241.

² K předvolební kampani nejjednodušněji HÖLZL, Norbert: *Propagandaschlachten. Die österreichischen Wahlkämpfe 1945 bis 1971*. Wien 1974, s. 162–172. Rohlasového zpravodajství si všímá PLASIL, Tina: *Klare Verhältnisse für ein modernes Österreich. Die Nationalratswahlen 1970 und 1971. Die Radio Berichterstattung des ORF über Wahlkampf und Wahltag bei den Nationalratswahlen 1970 und 1971*. b. m., b. r. In: https://www.mediathek.at/fileadmin/Bibliothek/Journale_Aufsätze/Wahlen_70_71/joua_Wahlen.pdf [cit. 19. 3. 2022]. Nejpodrobnější analýzou volebních výsledků zůstává KRIECHBAUMER, Robert: *10. Oktober 1971. Analyse eines politischen Erdbebens*. In: KRIECHBAUMER, Robert (ed.): *Österreichs Innenpolitik 1970–1975. Österreichisches Jahrbuch für Politik, Sonderband 1*. Wien – München 1981, s. 75–81.

mohla obsahovat dílčí dosud neznámé zákulisní informace a připomenout některé později z různých důvodů opomenuté skutečnosti.

Při zpracování zvoleného tématu jsem došel k identickému závěru jako v případě předchozích parlamentních voleb proběhnuvších v březnu 1970. Vzhledem k velmi torzovitě dochované pramenné základně nelze hovořit o komplexním obrazu, nýbrž o dobových fragmentech důležité vnitropolitické události v Rakousku. Relevantní archivní fondy dvou hlavních tehdejších rozhodovacích center socialistického Československa – Předsednictvo Ústředního výboru Komunistické strany Československa (dále jen PÚV KSČ) a československá vláda od nich neočekávaly žádný zásadní mocenský posun ve prospěch spřátelených rakouských komunistů, a proto jim nevěnovaly žádnou pozornost.³ Z hlediska své působnosti však tyto události nemohl opomenout československý zastupitelský úřad ve Vídni. O příslušné dokumenty z pera československého vyslance v rakouské metropoli Karla Komárka⁴ pečuje dnes Archiv Ministerstva zahraničních věcí v Praze. Materiály uchovávané ve fondech Politické zprávy a Telegramy došlé byly určeny pro Ministerstvo zahraničních věcí, případně pro PÚV KSČ a členy vlády.⁵ Obsahová analýza vybraných československých dobových periodik bude sloužit ke srovnání a doplnění fragmentů parlamentních voleb vyskytujících se v materiálech diplomatické povahy.⁶

Pohled oficiálních československých míst i periodik zásadním způsobem určovalo ideologické hledisko. Deformovalo interpretaci většiny rakouských událostí podle marxisticko-leninské ideologické šablony. Úřední diplomatická korespondence a tisk věnovaly nejvíce pozornosti Komunistické straně Rakouska (Kommunistische Partei Österreichs, dále jen KPÖ), ostatně rakouští a čeští soudruzi udržovali více či méně intenzivní styky již od meziválečného období. Vpád vojsk Varšavské smlouvy do Československa v srpnu 1968 způsobil uvnitř KPÖ rozkol. Eurokomunisté reprezentovaní například

³ Národní archiv (dále jen NA), fond Předsednictvo Ústředního výboru Komunistické strany Československa, 02/1 (dále jen PÚV KSČ); Úřad předsednictva vlády ČSSR/ČSFR, Praha, (1949) 1969–1992.

⁴ Karel Komárek (1921–1985), 1950–1964 zaměstnán na ministerstvu vnitra, následně působil jako rada na vyslanectví v Bukurešti. Titulářem ve Vídni se stal 1. 9. 1969, od 1. ledna 1975 prvním velvyslancem ČSSR ve Vídni, kde působil do září 1977. K tomu srov. DEJMEK, Jindřich a kol: *Diplomacie Československa*. Díl II. *Biografický slovník československých diplomatů (1918–1992)*. Praha 2013, s. 427–428.

⁵ Archiv Ministerstva zahraničních věcí, Praha (dále jen AMZV), fond Politické zprávy 1918–1977, Vídeň (dále jen PZ Vídeň), fond Telegramy došlé (dále jen TD).

⁶ Vedle Rudého práva došlo k prostudování deníků stran Národní fronty – Svobodného slova a Lidové demokracie. Vzhledem k dobové popularitě a nezanedbatelnému zahraničně-politickému záběru byl zohledněn také politický týdeník Svět v obrazech.

Franzem Markem⁷ a Ernstem Fischerem⁸ se názorově střetli s konzervativci vedenými prokremelským předsedou strany Franzem Muhrim.⁹ Odstoupení posledních reformistů z ústředního výboru v listopadu 1969 zapříčinilo další vlnu odchodů řady funkcionářů.¹⁰ Definitivní tečku za soubojem dvou názorových frakcí učinil až mimořádný 21. sjezd strany proběhnuvší ve dnech 28.–30. května 1970 ve Vídni. Znamenal demonstraci vítězství konzervativců, jemuž přitakali také delegáti KSČ. Nepřekvapí, že čeští komunisté odsoudili reformisty označením za „pravicové oportunisty“ a „pravicové síly“. S uspokojením konstatovali „naprostý nesouhlas“ většiny přítomných s „hysterickým antisovětismem“ a odklonem od zásad revolučního marxismu a proletářského internacionalismu. Sjezd podle delegátů KSČ přinesl vítězství „zdravého jádra“ KPÖ na čele s Franzem Muhrim.¹¹ Tato událost vedla k další vlně odchodů ze strany. Ve srovnání s rokem 1968 ztratila KPÖ zhruba jednu třetinu členů.¹² Zatímco vývoj komunistů československá úřední místa velebila, ostatní rakouské politické subjekty (SPÖ, ÖVP a FPÖ) patřily do kategorie „buržoazních stran“, od nichž nebylo vcelku správně možné očekávat žádnou zásadní proměnu parlamentní demokracie.¹³

⁷ Franz Marek (1913–1979), účastník rezistence vůči autoritativně-konzervativnímu režimu a nacistické diktatuře, v šedesátých letech stoupenec reformního proudu uvnitř KPÖ, 1970 ze strany vyloučen. K jeho osobě srov. nejlépe GRAF, Maximilian – KNOLL, Sarah – MARKOVA, Ina – RUZICIC-KESSLER, Karlo: *Franz Marek – Ein europäischer Marxist. Die Biografie*. Wien 2019.

⁸ Ernst Fischer (1899–1972), spisovatel, literární vědec, zabýval se především německojazyčnou literaturou (například Franzem Kafkou a Thomasem Mannem). Původně člen sociální demokracie, v roce 1945 ve vládě Karla Rennera státním sekretářem pro osvětu lidu, vyučování, výchovu a kulturní záležitosti, v letech 1945–1969 člen Ústředního výboru KPÖ, 1969 vyloučen ze strany pro nesouhlas s intervencí vojsk Varšavské smlouvy v Československu.

⁹ Franz Muhri (1924–2001), účastník protinacistického odboje, 1965–1990 předseda KPÖ.

¹⁰ MUGRAUER, Manfred: *Der „Prager Frühling“ und die Parteikrise der KPÖ*. In: KARNER, Stefan – TOMILINA, Natalja – CUBAR’JAN, Aleksandr et. al (ed.): *Prager Frühling. Das internationale Krisenjahr 1968*. Bd.1: Beiträge. Wien – Köln – Weimar 2008, s. 1059.

¹¹ NA, PÚV KSČ, fond 02/1, svazek 130, archivní jednotka 206, bod 7, 176. schůze, 19. 6. 1970, Zpráva o 21. sjezdu Komunistické strany Rakouska.

¹² MUGRAUER, M.: c. d., s. 1060. 1. ledna měla KPÖ 31 415 členů, v květnu 1970 klesl jejich počet na 26 663. Koncem roku 1971 mohla strana vykázat 21 680 členů.

¹³ Tento argument se periodicky opakuje v diplomatických dokumentech také na počátku sedmdesátých let 20. století.

2 Předvolební kampaň

Jak jsem již uvedl, první jednobarevná vláda pod vedením socialisty Bruna Kreiského existovala od dubna 1970 na základě tiché podpory Svobodných. Kancléř od počátku existence menšinového kabinetu nezamýšlel využít celé čtyřleté funkční období. Kalkuloval s možností předčasných voleb ve vhodné dobu. Chtěl využít těžké vnitropolitické krize hlavního soupeře – opozičních lidovců a zhodnotit rovněž některá populární opatření jím vedeného kabinetu (zrovnoprávnění nemanželských dětí, změny trestního práva, zkrácení prezenční vojenské služby, zavedení jízdného zdarma pro školáky nebo zrušení 13. školního roku a přijímacího řízení na vyšších všeobecně vzdělávacích školách). Poté co v dubnu 1971 obdržel sociálnědemokratický kandidát Franz Jonas v prezidentské většinové volbě 53 % odevzdaných hlasů, zesílilo v Kreiském přesvědčení o nanejvýš reálném zisku absolutní většiny mandátů v Národní radě. Takticky dobře vybavený spolkový kancléř neváhal a v červenci 1971 nechal schválit návrh na předčasné rozpuštění parlamentu. Nové „rozdání karet“ elektorátem mělo proběhnout 10. října 1971 za upravených podmínek volební soutěže. Na základě dohody mezi sociální demokracií a Svobodnými došlo k přijetí tzv. malé volební reformy. Zahrnovala zvýšení počtu mandátů Národní rady z dosavadních 165 na 183 a opatření k vyšší proporcionalitě výsledků.¹⁴

V předvolebním období věnovalo československé vyslanectví ve Vídni nejvíc pozornosti komunistům. KPÖ zamýšlela získat tzv. základní mandát (Grundmandat) ve Vídni, k němuž potřebovala důvěru zhruba 27 000 občanů, tedy o 10 000 víc než při posledních parlamentních volbách. Šéfredaktor hlavního deníku KPÖ Österreichische Volksstimme Hans Kalt¹⁵ požádal tiskového pracovníka československého vyslanectví, aby deník s nejvyšším nákladem v Československu Rudé právo i další sdělovací prostředky podpořily předvolební kampaň rakouských přátel ve snaze získat hlasy „pokrokové“ československé menšiny v alpském státě.¹⁶ Rudé právo naplnilo Kaltovo přání sérií článků se záměrem poškodit SPÖ. Zprávy o údajném porušování rakouské

¹⁴ Jednalo se o snížení počtu volebních obvodů (Wahlkreise) z 25 na devět, které tak kopírovaly spolkové země. Došlo také k úpravě počtu volebních krajských spolků (Wahlkreisverbände) ze čtyř na dva a zavedení pětiprocentní klauzule pro druhé skrutinium. K tomu srov. KRIECHBAUMER, Robert: *Die Ära Kreisky. Österreich 1970–1983 in der historischen Analyse, im Urteil der politischen Kontrahenten und in Karikaturen von Ironismus*. Wien – Köln – Weimar 2006, s. 48.

¹⁵ Hans Kalt (1922–2009), v letech 1964–1970 poslanec zemského sněmu v Korutanech, 1969–1982, šéfredaktor deníku Österreichische Volksstimme.

¹⁶ AMZV, f. PZ Vídeň, 1971, PZ č. 10, 5. 8. 1971, Komárek.

neutrality nebo o špionáži proti Československu, do nichž měla být zasvěcena spolková vláda, včetně samotného Bruna Kreiského, rozhodně nepůsobily jako pomyslná tisková bomba. Patřily totiž k běžnému způsobu informování československých periodik o Rakousku.¹⁷ Kromě toho z důvodu nedostatku relevantních statistických dat i sociologických šetření není možné vyčíslit počet potenciálních voličů oslovených cílenou československou mediální kampaní. Každopádně vzhledem k zanedbatelnému množství Čechů a Slováků žijících v Rakousku se jednalo o zoufalý pokus, jak vylepšit volební výsledek KPÖ.¹⁸

V souladu se vzájemnou dohodou zahájily politické strany 1. září intenzivní fázi předvolební kampaně. Československé noviny si téměř výhradně všímaly úsilí rakouských komunistů. Za jednu z nejvýznamnějších událostí pokládal článek slovenské Pravdy z 13. září 1971 mimořádnou aktivitu KPÖ. Intenzivní kontaktní kampaní kompenzovali komunisté nulový prostor v hromadných sdělovacích prostředcích. Současně, jak upozornil redaktor Pravdy, značná část elektorátu údajně projevovala nespokojenost z nenaplněných slibů Kreiského vlády; sociálnědemokratický kabinet jen pokračoval v předchozí lidovecké politice a problémy „obyčejných“ lidí v podobě růstu cen nebo stagnujících mezd vládu nezajímaly, neboť ta pracovala výhradně ve prospěch bohatců.¹⁹

Ostatní sledovaná periodika za hlavní důvod k vypsání předčasných voleb uváděla bezradnost sociálních demokratů v boji proti rostoucím cenám.²⁰ V tomto případě noviny předvedly vytržení některých faktů z kontextu. V roce 1971 dosáhla průměrná inflace v Rakousku 4,7 %, tedy nižší hodnotu než například průměr šesti vyspělých států Evropského hospodářského společenství.²¹ Jinak periodika vytvářela obraz voleb bez zásadního významu pro alpský

¹⁷ Z dřívějších článků srov. například ČESKOSLOVENSKÁ TISKOVÁ KANCELÁŘ: *Činnost odporující neutralitě Rakouska*. Rudé právo, č. 148, 24. 6. 1971, s. 6; KROPÁČ, Zdeněk: *Neutralita všechna čest*. Rudé právo, č. 160, 8. 7. 1971, s. 6; [Bj]: *Hrubé porušení rakuskej neutrality*. Pravda 23. 6. 1971, s. 1, 5, uloženo v: NA, Ministerstvo zahraničních věcí – Výstřižkový archiv, III. část (1945) 1952–1987, (dále jen MZV–VA III.) karton č. 2806. Z doby po schválení rozpuštění Národní rady srov. například ČESKOSLOVENSKÁ TISKOVÁ KANCELÁŘ: *Další důkazy o špionáži rakouské armády proti ČSSR*. Rudé právo, č. 171, 21. 7. 1971, s. 6.

¹⁸ STANEK, Eduard: *Verfolgt, verjagt, vertrieben. Flüchtlinge in Österreich von 1945–1984*. Wien 1985, s. 87–94.

¹⁹ BYDŽOVSKÝ, Juraj: *Perspektíva rakúskych komunistov*. Pravda 13. 9. 1971, uloženo v: NA, MZV–VA III., karton č. 2813.

²⁰ MIKEŠ Jaroslav: *Rozpaky rakouských voličů*. Lidová demokracie, č. 239, 8. 10. 1971, s. 2; [MŠ]: *Rakousko jde k volbám*. Svobodné slovo, č. 239, 8. 10. 1971, s. 2.

²¹ K příslušným statistickým datům srov. <https://www.laenderdaten.info/Europa/Oesterreich/inflationsraten.php> a <https://www.inflation.eu/de/inflationsraten/osterreich/historische-inflation/vpi-inflation-osterreich-1971.aspx> [cit. 19. 3. 2022]. Ve státech Evropského hospodářského společenství dosahovala míra inflace v roce 1971 hodnotu 5,24 %.

stát. Všechny parlamentní strany údajně nabízely občanům v podstatě totéž, jen svůj identický program zastřešovaly odlišnými, často však bezobsažnými frázemi.²² Rudé právo k tomu připojilo pár ironických poznámek v kombinaci s očekávaným dovětkem. Plakáty s portrétem lídra lidovců Karla Schleinzera by tak podle hlavního tiskového orgánu KSČ mohly sloužit k propagaci holicích strojků nebo toaletních přípravků. Jedinou alternativu vůči parlamentním subjektům představovala prý komunistická strana s konkrétním programem proti růstu cen a odmítáním hospodářské integrace neutrálního Rakouska do západní Evropy.²³

Argument o předvolebních programech jako souboje identických myšlenek zkrášlených pro veřejnost neustále omílanými hesly o pevně měně, hospodářské prosperitě a sociální jistotě opakoval i vyslanec Komárek.²⁴ Nedílnou součástí moderního politického marketingu v podobě snahy zaujmout potencionální voliče formou drobných předmětů zhodnotil velmi kriticky: „Buržoazní strany zpracovávají voliče naprosto samoúčelně, k čemuž slouží také např. [říklad] podplácení rozdáváním bonbonů, květin, občerstvení, ba dokonce pracích prášků.“ Naproti tomu KPÖ vedla kampaň „korektně, jasně, cílevědomě a možno říci že i účinně.“²⁵ Případný čtenář tak mohl nabýt dojmu o „černém koni“ rakouských voleb schopném 10. října překvapit. Ve skutečnosti komunistická kampaň působila banálně, hesla jako například „Pro všechny, co pracují“ nebo „Proti zdražování“ nepřispěla k odstranění nedůvěry rakouského elektorátu vůči KPÖ.²⁶

Vyslanec zcela opomněl důležité aspekty zdařilé kampaně SPÖ. Svůj hlavní cíl – získ absolutní většiny mandátů v Národní radě – formulovala do obsaově široké veřejnosti pochopitelného, ale nikterak arrogantně působícího sloganu „jasné poměry“. Chtěla tím požádat voliče o takovou míru důvěry umožňující vytvořit jednobarevnou vládu bez nutnosti ohlížet se na přání a požadavky eventuálního koaličního partnera.²⁷ Naproti tomu lidovci předvedli stejně jako v roce 1970 mylnou předvolební kampaň. Uskutečnit 107 projektů pro Rakousko pokládala část voličů za nerealistické prázdné floskule a úkol nikoli na čtyři, nýbrž čtyřicet let. Za chybu lze pokládat i zapojení bývalých

²² [BEZ AUTORA]: *Šlo o prostou většinu. Aneb volební sliby v Rakousku*. Svět v obrazech, č. 42, 16. 10. 1971, s. 10.

²³ BUREŠ, Karel: *Předčasné volby v Rakousku*. Rudé právo, č. 240, 9. 10. 1971, s. 7.

²⁴ AMZV, f. PZ Vídeň, 1971, PZ č. 11, 27. 9. 1971, Komárek.

²⁵ Cit. dle: AMZV, f. PZ Vídeň, 1971, PZ č. 11, 27. 9. 1971, Komárek.

²⁶ PLASIL, T.: c. d., s. 68.

²⁷ *Für ein modernes Österreich und seine Menschen. SPÖ. Liste 1.*, b. m., b. d. [1971]; HÖLZL, N.: c. d., s. 162–165.

činnovníků Svobodných do předvolební kampaně ÖVP, včetně zařazení třech „nezávislých“ osobností majících blízko spíše k FPÖ na volitelná místa lidovecké kandidátky.²⁸ Předseda ÖVP a volební lídr Karl Schleinzer doufal tímto strategickým manévrem v zisk zhruba 30 % někdejších voličů Svobodných, což mělo rozhodujícím způsobem pomoci k lidoveckému vítězství ve volbách a k zisku alespoň relativní většiny mandátů v Národní radě.²⁹ FPÖ se stylizovala do role jediného obhájce svobody v Rakousku. Požadovala místo „státního“ poručenství vyšší ocenění individuálního výkonu člověka ve společnosti. V rámci demokratických států Evropy chtěla odstranit brzdy pokroku, tj. hranice, cestovní pasy a cla.³⁰

Při zamýšlení se nad možnými povolebními úvahami lze zaznamenat v Komárkově argumentaci aspekty racionálních úvah. Rakouský stranický systém charakterizovala na počátku sedmdesátých let poměrně stabilní voličská jádra s nízkou fluktuací elektorátu.³¹ Z tohoto hlediska se jevilo nejpravděpodobnější vytvoření koaliční vlády formou spolupráce SPÖ-FPÖ nebo SPÖ-ÖVP. Socialisté navenek zachovávali kamennou tvář a hovořili jen o absolutní většině. Ambiciózní cíl vyvolával v jejich řadách určité pochybnosti o jeho dosažitelnosti, a to i v nejvyšších stranických patrech.³² Budu-li věřit informaci vyslance Komárka, optimismus v posledních dnech před volbami slábl i u samotného Kreiského.³³

3 Výsledky voleb

Předčasné parlamentní volby konané v neděli 10. října 1971 charakterizovala vysoká volební účast (92,6 %). Již první průzkumy volebních výsledků zveřejněné kolem 17 hodiny, kdy bylo sečteno 12 % všech odevzdaných hlasů, předpovídaly SPÖ triumf. Naproti tomu ÖVP musela počítat spíše s mírnými

²⁸ Jednalo se o právníka Felixe Ermacoru, publicistu Ernsta Strachwitze a někdejšího starostu štyrského města Gleisdorf Rudolfa Heinze Fischera.

²⁹ KRIECHBAUMER, Robert: *Die ÖVP unter Hermann Withalm 1970/71*. In: KRIECHBAUMER, Robert (ed.): *Österreichs Innenpolitik 1970–1975. Österreichisches Jahrbuch für Politik, Sonderband 1*. Wien – München 1981, s. 99.

³⁰ *FPÖ-Schwerpunkte im neuen Nationalrat. Vorgelegt bei der Pressekonferenz der FPÖ am 14. September 1971*, b. m., b. d. [1971].

³¹ K vývoji rakouského stranického systému shrnne MÜLLER, Wolfgang C.: *Parteiensystem*. In: DACHS, Herbert et. al. (ed.): *Politik in Österreich. Das Handbuch*. Wien 2006, s. 289–295.

³² Například vyjádření někdejšího předsedy SPÖ a vicekancléře Bruno Pittermanna. Srov. AMZV, f. TD, Videa 13. 9. 1971, ev. č. SP: 8193 KL, Komárek.

³³ AMZV, f. TD, Videa 7. 10. 1971, ev. č. SP: 9050 KL./Chl., Komárek.

ztrátami než návratem na výsluní a ani FPÖ nemohla být s prvními odhady spokojena.³⁴ Ve 20:45 hod. prezentoval ministr vnitra Otto Rösch předběžné výsledky, podle nichž sociální demokracie získala 93 mandátů, lidovci 80 křesel a Svobodní 10 mandátů.³⁵ Následně zveřejněné konečné výsledky pouze potvrdily první předpovědi. Sociální demokracie dosáhla svého cíle a její lídr Bruno Kreisky sestavil jednobarevnou vládou s těsnou, ale absolutní většinou mandátů v Národní radě.

Tabulka 1: Výsledky rakouských parlamentních voleb 10. října 1971³⁶

Název strany (zkratka)	Počet získaných hlasů	Získané hlasy v procentech	Získané hlasy v procentech (srovnání 1970/1971)	Počet mandátů
SPÖ	2 280 168	50,04	+1,62	93
ÖVP	1 964 713	43,11	-1,58	80
FPÖ	248 473	5,45	-0,07	10
KPÖ	61 762	1,36	+0,38	0

Volební výsledky znamenaly další neúspěch rakouských komunistů. Do velké míry zapříčinily apatičnost sledovaných československých periodik, jejichž zpravodajství se omezilo pouze na stručnou zmínku, případně na krátký jízlivý komentář. Zazlívala sociální demokracii opuštění posledních zbytků marxistického programu ve prospěch sociálního partnerství,³⁷ v němž spatřovala podvod vůči dělnické třídě.³⁸ Za velký úspěch rakouských komunistů vydávala mírný nárůst jejich voličské přízně.³⁹

³⁴ PLASIL, T.: c. d., s. 75.

³⁵ Tamtéž, s. 80.

³⁶ K výsledkům voleb srov. BUNDESMINISTERIUM FÜR INNERES: *Die Nationalratswahlen vom 10. Oktober 1971*. Wien 1971; KRIECHBAUMER, R.: *Analyse*, s. 75–80.

³⁷ Sociálním partnerstvím se rozumí vztah mezi sociálními partnery (především sdružením zaměstnavatelů a zaměstnanců) s cílem řešit spory nalezením konsenzu. Jediná shoda SPÖ s marxistickým programem spočívala ve zmínce o snaze vytvořit beztrždní společnost. K programu sociální demokracie srov. BERCHTOLD, Klaus: *Österreichische Parteiprogramme 1868–1966*. Wien 1967, s. 287–289, 291–293, 305–306, 316.

³⁸ MIKEŠ, Jaroslav: *Rakouský volič má i nadále nejasno*. Lidová demokracie, č. 241, 11. 10. 1971, s. 2; KROPÁČ, Zdeněk: *Jak dál pod Alpami?* Rudé právo, č. 242, 12. 10. 1971, s. 7.

³⁹ Stručná zmínka o volbách srov. ČESKOSLOVENSKÁ TISKOVÁ KANCELÁŘ: *Rakouští socialisté získají většinu*. Rudé právo, č. 241, 11. 10. 1971, s. 3; [BEZ AUTORA]: *Volby v Rakousku*. Svobodné slovo, č. 241, 11. 10. 1971, s. 2; [BEZ AUTORA]: *Rakousko po volbách – opět vládá SPÖ*. Svobodné slovo, č. 243, 13. 10. 1971 s. 2; ČESKOSLOVENSKÁ TISKOVÁ KANCELÁŘ: *Rakouští socialisté vytvoří*

Na rozdíl od sledovaných periodik hodnotil vyslanec Komárek povolební situaci vcelku věcně. Za úspěchem SPÖ spatřoval výhodný okamžik vyvolání hlasování o novém rozdělení mandátů v Národní radě. Sociální demokracie využila vnitřní krize hlavního soupeře lidovců, mohla se opřít o příznivý hospodářský vývoj i o vůdcovské kvality Bruna Kreiského. Důležitý vliv předvolební kampaně na chování elektorátu vyslanec i tentokrát zcela opomněl. Za hlavní příčinu porážky ÖVP pokládal správně vnitřní nejednotnost, nominaci někdejších exponentů Svobodných i proklamovanou ochotu k velké koalici se sociální demokracií.

S určitým uspokojením zhodnotil Komárek nezdar Svobodných. Strana obdržela menší počet hlasů než při posledních parlamentních volbách, ale jen v důsledku změn volebního zákona navýšila počet mandátů ze šesti na deset. Úspěch sociálních demokratů způsobil, že FPÖ se namísto účasti ve vládě v pozici „juniorského“ partnera musela spokojit s opoziční rolí. Komárek k tomu poznamenal: „Z tohoto hlediska je třeba volební vítězství SPÖ spíše uvítat, jelikož případné spolurozhodování FPÖ ve vládě malé koalice by znamenalo další posun vládní politiky doprava.“⁴⁰ Analýza volebních výsledků KPÖ představuje jeden z ojedinělých případů, kdy diplomat lidově-demokratického Československa přestal alespoň na chvíli, v případě spřízněné strany přemýšlet podle marxisticko-leninské šablony. Psal o relativním úspěchu KPÖ bez nesmyslných nářků o údajné mediální blokáde a milionových výdajích parlamentních stran na kampaň.⁴¹

Pokračování jednobarevné sociálnědemokratické vlády vnímal Komárek pozitivně, neboť se podle jeho názoru opírala o velkou část dělnické třídy sdružené do největší masové organizace pracujících v alpském státě – Rakouského odborového svazu (Österreichischer Gewerkschaftsbund). Po poradách se sovětskými diplomaty Komárkovo kladné hodnocení Kreiského vlády ještě zesílilo. Jak napsal ústředí do Prahy, zlepšení československo-rakouských vztahů by podle přátel odpovídalo úsilí svolat Konferenci o bezpečnosti a spolupráci v Evropě, o níž Moskva usilovala již od padesátých let minulého století.⁴²

vládu. Rudé právo, č. 243, 13. 10. 1971, s. 7; [BEZ AUTORA]: *Konečné výsledky voleb.* Lidová demokracie, č. 243, 13. 10. 1971, s. 2.

⁴⁰ Cit. dle: AMZV, f. PZ Vídeň 1971, PZ č. 12, 24. 11. 1971, Komárek.

⁴¹ Cit. dle: AMZV, f. PZ Vídeň 1971, PZ č. 12, 24. 11. 1971, Komárek.

⁴² AMZV, f. PZ Vídeň, č. j. 0182/71, 1. 12. 1971, Komárek.

4 Závěr

Pohled dobových československých periodik na rakouské parlamentní volby zásadním způsobem určovala ideologická marxisticko-leninská šablona. Vytvářela, stejně jako často v minulosti, negativní obraz vnitřního vývoje alpského státu, někdy dokonce s jízlivým nádechem. Od voleb neočekávala žádné mocenské změny ve prospěch KPÖ, a tak jim věnovala pouze okrajovou pozornost. Před zraky veřejnosti utajované dokumenty z pera československého vyslance ve Vídni Karla Komárka obsahovaly alespoň dílčím způsobem věcnou analýzu událostí, například v podobě výčtu možných povolebních konstelací nebo v přiblížení některých příčin výsledků voleb, která se nějak zásadně neodlišovala od některých interpretací dobového tisku i pozdější odborné literatury. Z dnešního pohledu je škoda, že vyslanec nevypracoval pro své nadřízené komplexní analýzu předvolební i povolební situace se zahrnutím zákulisních informací a hypotéz, k jejíž získání měl zcela nepochybně vhodné podmínky. Alespoň dva z jeho telegramů uvádějí skutečnost, kterou dosavadní bádání i memoárová literatura nezmiňuje, především z důvodu úspěchu SPÖ ve volbách. Jedná se o náznaky určité nervozity v nejvyšších stranických patrech, včetně samotného Kreiského, pramenící z pochybností o přílišné ambicióznosti hlavního volebního cíle. Tuto informaci však Komárek dále nesledoval, s největší pravděpodobností jí nepokládal za dostatečně důležitou.

Na základě rozhovorů se sovětskými diplomaty spatřoval Komárek v pokračování jednobarevné sociálnědemokratické vlády vhodný předpoklad ke zlepšení československo-rakouských vztahů. Cestu k narovnání bilaterální relace dvou středoevropských států sice poznamenaly některé peripetie a vzájemná nedorozumění, nicméně nadějně předpoklady na pozadí tehdejšího uvolnění napětí v mezinárodních vztazích a podstatné ústupky obou stran umožnily tentokrát proměnu úvahy v činy.

RESUMÉ

RAKOUSKÉ PARLAMENTNÍ VOLBY 1971 Z POHLEDU ČESKOSLOVENSKA

Předčasné rakouské parlamentní volby proběhnuvší v říjnu 1971 upevnily pozici sociální demokracie na čele s Bruno Kreiským prostředním zisku absolutní většiny mandátů v Národní radě. Vzhledem k očekávanému neúspěchu KPÖ jim věnovala československá periodika minimální pozornost. Vytvářela přitom obraz vypočítavé SPÖ, která v boji proti rostoucí inflaci chtěla silnější

mandát od voličů. Úspěchy první Kreiského vlády, programové rozdíly mezi kandidujícími stranami (kromě komunistů) i předvolební kampaň prakticky zcela opomenula. Tyto důležité aspekty boje o parlamentní mandáty nezmínil ani československý vyslanec Karel Komárek v tajné korespondenci určené pro nejvyšší patra státu a vládnoucí KSČ. Dokázal však alespoň shrnout některé příčiny úspěchu SPÖ v podobě příznivého hospodářského vývoje, vůdcovských kvalit Bruna Kreiského a vnitřní krize hlavního mocenského konkurenta lidovců. Po rozhovorech se sovětskými diplomaty pokládal pokračování jednobarevné socialistické vlády za nadějný předpoklad ke zlepšení bilaterální relace mezi Československem a Rakouskem, k němuž po několika peripetiích skutečně došlo.

Klíčová slova: historie, 20. století, Rakousko, Československo, parlamentní volby 1971, Socialistická strana Rakouska, Karel Komárek

SUMMARY

THE AUSTRIAN PARLIAMENTARY ELECTIONS OF 1971 FROM THE PERSPECTIVE OF CZECHOSLOVAKIA

The premature Austrian parliamentary elections in October 1971 strengthened the position of Social Democracy with Bruno Kreisky at the forefront by means of the obtaining of the majority of the mandates in the National Council. In light of the expected failure of KPÖ, the Czechoslovak periodicals paid minimal attention to it. They did create, however, a picture of a calculating SPÖ, which in its battle against rising inflation wanted stronger mandates from voters. The successes of the first Kreisky government, the programme differences between the candidate parties (apart from Communists) and the pre-election campaign were practically ignored. These important aspects in the struggle over parliamentary mandates were not even referred to by the Czechoslovak ambassador Karel Komárek in secret correspondence for the highest level of the state and the ruling Communist Party of Czechoslovakia. He was able, however, to at least summarise certain reasons for the lack of success of SPÖ in the form of positive economic development, the leadership qualities of Bruno Kreisky and the internal crisis amongst the main power competitor of the Social Democrats. After discussions with Soviet diplomats, they viewed the continuation of a unified socialist government as a hopeful

basis for the improvement of bilateral relations between Czechoslovakia and Austria, which actually did come about after some twists and turns.

Keywords: History, Twentieth Century, Austria, Czechoslovakia, Parliamentary Elections of 1971, Socialist Party of Austria, Karel Komárek

Miroslav Šepták, Ph.D.
Ústav česko-německých areálových studií a germanistiky
Filozofická fakulta
Jihočeská univerzita
Branišovská 31a
370 05 České Budějovice
Česká republika
e-mail: mseptak@ff.jcu.cz

Oddělení fondů nestátní provenience a osobních sbírek
Národní archiv
Archivní 4/2257
149 00 Praha 4 – Chodovec
Česká republika
e-mail: miroslav.septak@nacr.cz